

Oikeusministeriö
lausuntopalvelu.fi

Oikeusministeriön lausuntopyyntö, VN/3071/2020

Liikenne- ja viestintäministeriön lausunto hallinnon automaattisen päätöksenteon käyttöalaa ja läpinäkyvyyttä koskevista säännösluonnoksista.

Oikeusministeriö on pyytänyt liikenne- ja viestintäministeriöltä lausuntoa hallinnon automaattisen päätöksenteon käyttöalaa ja läpinäkyvyyttä koskevista säännösluonnoksista. Oikeusministeriön asettama työryhmä valmistelee hallinnon automaattista päätöksentekoa koskevaa yleislainsäädäntöä. Työryhmä valmistelee erityisesti automaatioon liittyviä ns. hallinto-oikeudellisia säännöksiä.

Liikenne- ja viestintäministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua kantansa ja lausuu seuraavaa.

Liikenne- ja viestintäministeriö kannattaa digitaalisten toimintamallien kehittämistä sekä digitaalisen datan hyödynnettävyyden lisäämistä keinoälyn avulla. Automaattisen päätöksenteon edistäminen oli yksi liikenne- ja viestintäministeriön johtaman Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän esittämistä priorisoitavista toimista. Ehdotetuille priorisoitavilla toimilla voidaan vakiinnuttaa digiloikkaa ja purkaa digitaalista korjausvelkaa.

Liikenne- ja viestintäministeriö tuo esiin, että kun automatisoituvan viranomaispäätöksen pelisäännöt ovat selvillä, hyvän hallinnon periaate toteutuu ja hallinto tehostuu. Lisäksi yhdessä reaaliaikaisen talousdatan saatavuuden kanssa keinoälyn kyvykkyydet mahdollistavat yhteiskunnan kannalta tärkeiden perustehtävien hoidon, kuten paremmin kohdennetut ja tietoon perustuvat julkiset palvelut ja päätöksenteon. Automaattisen prosessoinnin edistäminen luo lisäksi edellytykset kehittää myös kaikkia muita digitaalisen yhteiskunnan osa-alueita.

Liikenne- ja viestintäministeriö huomauttaa myös, että EU:n tietosuojasetuksen lisäksi tekeillä oleva horisontaalinen tekoälysäätely tulee jatkossa asettamaan joitakin reunaehtoja tekoälyjärjestelmien käytölle. Muistiossa olisi siksi hyvä viitata EU:ssa käynnissä olevaan työhön.

1. Automaattisen käsittelyn sallittu käyttöala

1.1. Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaa oikeudellisesti?

Säännöstä tulee konkretisoida esimerkiksi asiaryhmien osalta.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää tärkeänä laajaa mahdollisuutta käyttää automaattista päätöksentekoa viranomaisten massapäätösten tekemisessä. Liikenne- ja viestintäministeriö tukee kuitenkin ehdotusta siitä, että ne asiat, joissa edellytetään tai on tarve asianomaisen kuulemiselle tai viranomaisen harkintavallan käyttämiselle, pidätettäisiin virkavastuulla toimivan henkilön tehtävänä. Muutenkin sääntelyssä tulisi korostaa ja selventää virkavastuuta ja sen käyttämistä tai toteuttamista.

Muistiossa esitetty luonnos säädökseksi on kuitenkin vielä epäselvä ja vaikeasti ymmärrettävä katteeltaan. Perusteluiden kirjaaminen ei riitä, vaan säädöstekstistä tulisi tarkemmin ilmetä, mitä tarkoitetaan. Tämä olisi tärkeää erityisesti siksi, että lakia tulisivat soveltamaan julkisen hallinnon virkamiesten lisäksi myös yksityiset tahot, jotka hoitavat julkisia hallintotehtäviä. Yleisen oikeusturvankin kannalta olisi merkityksellistä, että automaattista päätöksentekoa koskeva sääntely olisi kokonaisvaltaista ja kiinnittäisi huomiota viranomaisen velvollisuuksiin.

Samalla olisi syytä kirjata tarkemmin sääntelyä, jolla varmistetaan virkavastuun asianmukainen toteutuminen, esimerkiksi kohdentamalla virkavastuu tiettyihin järjestelmän käyttöä koskeviin virkatehtäviin. Automaattinen päätöksentekko muuttaa virkavastuun olemusta, koska kuten muistiossa lisätietojen antajan yhteydessä todetaan, automaattisen päätöksenteon yhteydessä ei enää ole mahdollista identifioida päätöksen virkavastuulla tehnyttä virkamiestä. Virkavastuun muuttumista ja vastuun aikaisempaa vahvempaa kohdentumista koko viranomaiseen olisi hyvä tarkastella tarkemmin muistiossa ja myöhemmin tehtävässä hallituksen esityksessä, erityisesti perusoikeusnäkökulman johdosta. Myös päätöksentekojärjestelmän ja tehtyjen päätösten valvonnasta olisi hyvä laatia tarkemmat säännökset lakiin.

Koneelliseen muotoon muuttamiseen sisältyy inhimillisen virheen mahdollisuus, josta vastuu on viranomaisella toisin kuin tapauksissa, joissa asiakas itse syöttää mahdollisesti virheelliset tiedot järjestelmään esimerkiksi verkkolomakkeen kautta. Tarvittaessa tulee huolehtia, että virheen oikaisua koskeva prosessi on ajan tasalla myös automaattisen päätöksenteon osalta.

1.2. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Miten arvioitte ehdotuksen lähtökohtaa *toiminnassanne automatisoitavien asiaryhmien* kannalta?

Ministeriö ei tee automaattisia päätöksiä, mutta asiakokonaisuus on ajankohtainen ministeriön hallinnonalalla.

Perustelut ja lisätiedot:

-

1.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: Millaisia 2 momentin määritelmän mukaisia tilanteita tunnistatte toiminnassanne?

Ministeriö ei tee automaattisia päätöksiä, mutta asiakokonaisuus on ajankohtainen ministeriön hallinnonalalla.

1.4. Tulisiko myös muun kuin 2 momentissa tarkoitetun avustavan tai valmistelevan automaation käyttöä säännellä hallinto-oikeudellisesti?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

1.5. Muut huomiot käyttöaläsäätelystä:

-

2. Oikeussuojakeinot

2.1. Ehdotettu 25 a §:n muotoilu mahdollistaa myös oikaisuvaatimuksen käsittelyn automaattisesti. Miten arvioitte ehdotusta tältä osin?

Oikaisuvaatimuksen automaattista käsittelyä ei tule sallia.

Perustelut ja muutosehdotukset:

Oikaisumenettelyä ei tule automatisoida, sillä tämä saattaisi heikentää oikaisumenettelyn merkitystä oikeussuojakeinona.

2.2. Mitkä muut menettelyt toteuttaisivat tehokkaasti oikeussuojaa automaattisen päätöksenteon yhteydessä?

-

2.3. Kysymys viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville yksityisille: mitä soveltamanne lainsäädännön oikeussuojakeinoja pidätte tässä yhteydessä tehokkaina ja miksi?

-

2.4. Muut huomiot oikeussuojakysymyksistä:

-

3. Tietosuoja

3.1. Miten arvioitte tätä koskevaa kantaa?

Laissa tulee säätää erityisistä suojatoimista.

Perustelut ja muutosehdotukset:

3.2. Tulisiko yleislakiin sisällyttää suojatoimia erityisiin henkilötietoryhmiin tai ns. valtiosääntöisesti arkaluonteisiin tietoihin (esimerkiksi sosiaalihuollon tarve) liittyen?

Laissa tulee säätää erityisistä suojatoimista.

Perustelut ja muutosehdotukset:

3.3. Muut huomiot tietosuojakysymyksistä:

-

4. Käsittelyn julkisuus ja läpinäkyvyys

4.1. Pidätkö ehdotettua lähestymistapaa oikeana?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

-

4.2. Kannatatteko lisätietojen antajaa koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 4 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

Kannatamme hallintolain 44 §:n 1 momentin 4 kohtaan esitettyä muutosta.

4.3. Kannatatteko automaattisesta käsittelystä ilmoittamista koskevaa muutosehdotusta (HL 44 §:n 1 momentin 5 kohta)?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

LVM kannattaa 44 §:n 1 momentin 5)-kohdan muuttamista siten, että päätöksenteon kohteelle annetaan tieto asian automaattisesta päätöksestä.

4.4. Kannatatteko ehdotusta hallintoasioiden automaattista käsittelyä koskevan kuvauksen julkaisemisesta?

Kyllä

Perustelut ja muutosehdotukset:

LVM kannattaa ehdotusta automatisoidun käsittelyn kuvauksen julkaisemisesta. Olisi kuitenkin syytä tarkentaa, missä kuvaus julkaistaan ja minkälaisena.

4.5. Millaisia tietoja automaattista käsittelyä koskevaan kuvaukseen tulisi sisältyä?

Ks. perustelut 4.4

4.6. Muut julkisuutta ja läpinäkyvyyttä koskevat huomiot

Yhtenä keinona lisätä läpinäkyvyyttä automaattiseen päätöksentekoon kokonaisuutena on mahdollistaa kansalaisille ja yrityksille pääsy omien asioidensa ja päätösten pohjana olevien tietojen hallintaan ns. omadata-periaatteen avulla tai vähintään näkymä aineistoon.

5. Muut huomiot

5.1. Muut huomiot ehdotetusta sääntelystä

Automaattista päätöksenteko käytetään eri hallinnonaloilla jo nyt. Sen vuoksi olisi erittäin tärkeää, että asiasta säädettäisiin, jotta julkinen hallinto voisi toimia yhdenmukaisilla säännöillä ja jotta kaikki oikeusturvan ja hyvän hallinnon periaatteet toteutuisivat. Ministeriö tukee ehdotusta, että asiasta laaditaan yleislaki.

Juhapekka Ristola
Osastopäällikkö, ylijohdaja

Jussi Luomajärvi
Hallintojohtaja

Jakelu

lausuntopalvelu.fi

Id Versionumero

Liikenne- ja viestintäministeriö	Käyntiosoite Eteläesplanadi 16 Helsinki	Postiosoite PL 31 00023 Valtioneuvosto	Puhelin 029516001	www.lvm.fi etunimi.sukunimi@lvm.fi kirjaamo@lvm.fi
----------------------------------	---	--	----------------------	--